

При ускладненнях у встановленні особи трупа за допомогою анатомічного методу використовується генетична ідентифікація за молекулами ДНК). На основі аналізу ДНК з'явилися нові можливості ідентифікації людини за слідами крові, слини, сперми, волосся, частинок епітелію тощо.

Висновки ідентифікаційних експертиз набувають важливого значення для успішного та якісного розслідування. Разом з тим, не можна забувати і про те, що сприймати їх треба не механічно, а глибоко вникаючи в суть, і ставитися також критично, як до всякого іншого доказу. У п. 3 постанови Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. № 8 прямо говориться про те, що висновок експерта не має заздалегідь встановленої сили і переваги над іншими джерелами доказів. Тільки уважна і зважена оцінка кожного доказу, їх логічний зв'язок дозволить слідчому обрати правильний напрямок при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи.

*В. В. Семенов, доцент кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук*

## **ЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ІНСЦЕНУВАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ**

Призначення та проведення судових експертиз при розслідуванні вбивств є одним із засобів одержання доказової інформації. Підставами для їх проведення є версії слідчого про характер та обставини, пов'язані з учиненням злочину.

У тих випадках, коли слідчий у процесі розслідування виявляє негативні обставини, як правило, призначається судова експертиза, що підтверджує або спростовує уявлення слідчого про обстановку і механізм скоєння вбивства, мотиви і наміри злочинця. Слідчій практиці відомі численні випадки, коли складні, заплутані питання, пов'язані зі встановленням причини смерті або обставин, її супроводжуючих, вирішувалися шляхом проведення одного з видів експертиз. Особливо важливе призначення експертиз у разі, коли при розслідуванні вбивств у слідчого виникає версія про інсценування події злочину або окремих його фрагментів у зв'язку з виявленням трупа.

Виявлення інсценування події відбувається не тільки в разі, коли призначення експертного дослідження є наслідком припущення (версії) слідчого, а й у традиційних випадках – за необхідності встановлення причини смерті особи. У результаті проведення експертизи, особливо судово-медичної, можуть бути виявлені обставини, що свідчать про інсценування смерті, – сліди отруєння, посмертне накладення петлі, інсценування нещасного випадку при попаданні під потяг тощо. Більше того, здійснення експертного дослідження дозволяє в окремих випадках виявити професійні приховані навички вбивці, а також промахи особи, яка підготовлює й інсценує злочин.

Злочинець з різних причин не продумує до кінця всю схему події та можливого виявлення її слідів, що дозволяє встановити дані, які випадають із загального ланцюга його міркувань. Так, поміщаючи на залізничне полотно труп потерпілого, злочинець часто не підозрює, що ушкодження можуть мати прижиттєвий і посмертний характер. Останнє відразу вказує на інсценування події злочину.

Одночасно слід відзначити й помилки, які допускають експерти в результаті професійної деформації або недбалості, що в багатьох випадках ускладнює розслідування чи неправильно орієнтує слідчі органи. Однією з таких помилок є неправильне орієнтування на знаряддя вбивства

за характером поранень. Традиційні уявлення слідчого про перебіг вчиненого злочину, про значення отриманих доказів, наявність професійної деформації призводять до вузького шаблонного розуміння ним завдань своєї професійної діяльності. Слідчий, спираючись на помилкові висновки, ігнорує інші докази, явно суперечні усталеному припущенню, що може призвести до обвинувального ухилу. Своє місце в допущенні подібних хиб має помилкове висунення експертних версій, що мають величезне значення для виявлення й викриття інсценування. Помилки, що допускає експерт, можуть бути пов'язані з недостатньою кваліфікацією останнього, незначним досвідом роботи або ж наслідком недбалого, халатного ставлення до проведення експертизи.

Для викриття інсценувань величезне значення має проведення судових експертиз, які можуть дати відповіді на спірні питання стосовно істинності події, яка відбулася, обставин, у тому числі й негативних, предметів та обстановки, що стосуються злочину. У значному числі випадків саме експертне дослідження сприяє виявленню інсценування.

При розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням, призначають не тільки судово-медичну, біологічну й інші види експертиз, у тому числі з дослідження мікрооб'єктів, для чого здійснюють судово-медичний огляд підозрюваного. На тілі злочинця, одязі, взутті, предметах, що знаходилися при ньому, можуть залишитися сліди з місця події: кров, інші виділення потерпілого, частки ґрунту, фарба, тканини, волокна, а також сліди боротьби – садна, синці, подряпини тощо. Відсутність подібних за певних обставин, їх розбіжність з показаннями будуть вказувати на наявність негативних обставин, що свідчать про інсценування. Не менше значення при розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням, має експертиза слідів і речових доказів. При дослідженні тих слідів і речових доказів, які не є об'єктами судово-медичної експертизи,

призначається криміналістична експертиза (трасологічна, балістична, дактилоскопічна, почеркознавча та ін.). У процесі розслідування вбивств, прихованих інсценуванням, може бути призначена судово-психологічна експертиза. При перевірці версії про можливість самогубства в ході експертизи може бути встановлено, що особа, яка нібито вчинила самогубство, була людиною урівноваженою, життєлюбною, без будь-яких психічних відхилень і що вона не мала мотивів чи обставин, які підштовхнули б її до позбавлення себе життя. Встановлення даних фактів може також слугувати підставою для висунення версії про інсценування.

У ряді випадків при розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням, виникає необхідність у проведенні почеркознавчої й авторознавчої експертиз. Це особливо важливо при приховуванні трупа та повідомленні відомостей про переїзд потерпілого в інше місто чи країну, що підтверджується одержанням звітки листів, телеграм.

При розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, виникає необхідність у проведенні судово-балістичної експертизи. Інтерес являють собою відповіді на питання щодо стану зброї, придатності її до стрільби, про можливість випадкового пострілу з досліджуваної зброї (при падінні, ударі тощо), відстань, з якої стріляли. Відповіді на подібного роду питання при зіставленні з іншими матеріалами справи допомагають розкриттю інсценування.

У більшості випадків витонченість способів приховування вбивств вимагає призначення та проведення незвичайних для даного виду злочинів експертиз. Так, може виникнути необхідність у проведенні судово-хімічної, судової інженерно-транспортної, пожежно-технічної, судово-біологічної, судово-психіатричної експертизи, судової експертизи з техніки безпеки праці та ін.

У справах про вбивства шляхом удушення петлею з наступним інсценуванням самоповішення призначається-

ся експертиза вузлів і петель. Відповіді на питання щодо специфіки зав'язування вузлів, характеристик матеріалу, з якого виготовлена петля, можуть указати на коло осіб, причетних до злочину. Визначення речовини, яким забруднена мотузка, способу виготовлення петлі, виявлення мотузки, від якої була відділена частина й виготовлена петля, також відіграє важливу роль у викритті інсценування. Такі дослідження можна здійснити шляхом проведення комплексної судово-хімічної й судово-трасологічної експертизи.

Практика показує, що при розслідуванні вбивств найчастіше, виникає необхідність у проведенні комплексної медико-криміналістичної експертизи. Це пояснюється граничністю окремих проблем судової медицини і криміналістики.

При розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням, у випадках, коли вбивство інсценується раптовим зникненням людини, при виявленні скелетованого трупа призначається портретно-криміналістична експертиза.

Забезпечення швидкості й ефективності розслідування вбивств, прихованих інсценуванням, багато в чому залежить від своєчасності та правильності призначення і проведення експертиз, тому що зволікання в проведенні дослідження може викликати знищення слідів чи втрату їх цінності. Результати експертизи, у свою чергу, залежать від правильно обраного предмета дослідження й чіткого формулювання питань експертам.